

Stoutenburglezing 2014

‘De transitiekracht van nieuwe gemeenschappen’

Van groot naar kleiner, groots!

Dr. Martine Vonk*

Een maand geleden hebben we met ruim 50 mensen van Time to Turn een feestje gevierd. Time to Turn is een beweging van jongeren die vanuit hun geloof, zich inzetten voor een duurzamer en rechtvaardigere wereld.

Dat feest vieren we niet omdat Time to Turn 20 jaar bestond (want zover was het bijna), maar omdat we besloten hebben Time to Turn op te heffen. Met een feest: op de zeepkist goede herinneringen ophalen, met een viering om te danken en een feest. Het was mooi geweest. Alle acties, voorlichtingscampagnes, festivals, boeken, hebben veel betekend voor jonge mensen. Het heeft hen diep van binnen veranderd.

Waarom dan toch deze organisatie opgeheven:

- We zien dat het bewustzijn rond zorg voor aarde en de medemens meer en meer raakt ingedaald in algemene organisaties, denk bijvoorbeeld aan de Groene Kerken die dit jaar haar derde groene kerkendag organiseert en studentenverenigingen als Navigators Groningen die duurzaamheid als jaarfeestthema hebben.
- Jongeren zoeken nieuwe wegen. Niet meer vanuit een landelijk kantoortje georganiseerd, maar lokaler. Denk aan leefgemeenschappen zoals Overhoop, Huize Humus, de grote betrokkenheid bij ‘Wij zijn hier’. Time to Turn heeft jaren campagne gevoerd voor vluchtelingen. Er zijn nu allerlei woongroepen en opvangprojecten aan het opkomen. Het bewustzijn wordt omgezet in concrete activiteiten lokaal.
- Middelen: het zoeken naar fondsen en het voldoen aan de eisen van de fondsverstrekkers maakte dat we steeds meer concessies moesten doen aan de idealen en het eigene van Time to Turn. Jongeren ondernamen gekke acties om mensen bewust te maken en uiteindelijk bracht die vooral een transformatie bij henzelf teweeg: verdieping, het gevoel er niet alleen voor te staan, elkaar stimuleren tot het verinnerlijken van deze thema’s. En helaas is dat niet het doel van de meeste fondsen. Die willen tastbare producten, een boekje, een activiteit, een poster.

Dat strookte niet langer met de identiteit van Time to Turn. Deze jongeren raakten vast in regels en voorwaarden en projectmanagement en rapporten... Terwijl de jongeren wilden bezinnen, verdiepen, hun leven veranderen. En dat kon ook anders. Dus weg met de ballast van een organisatie en kantoor, zoekend naar nieuwe wegen.

Wat gebeurt bij Time to Turn is kenmerkend voor wat ik breder in onze samenleving zie gebeuren. Aan de ene kant zien we een wereld die steeds complexer lijkt te worden. Door de social media komen wereldwijde problemen zoals oorlogen, schending van mensenrechten, overstromingen of juist droogte steeds sneller en gedetailleerder onze huiskamer binnen. De realiteit groeit ons letterlijk boven het hoofd dat verontrust ons, maakt ons onzeker. En omdat deze vraagstukken veel te groot zijn om als individu op te lossen, leidt dat vaak ook nog eens tot gevoelens van machteloosheid of zelfs berusting. Mensen zijn moe geworden van het zoveelste bericht dat het niet goed gaat met het milieu. Dat horen we al zo lang. Het besef dat we moeten veranderen is inmiddels wel ingedaald. Maar hoe? Wat heeft daadwerkelijk zin?

In onze samenleving zien we ook een andere reactie: de tendens naar nieuwe, kleinschalige gemeenschappen, netwerken en initiatieven van mensen die werken aan hoopvolle en haalbare activiteiten binnen dat grote bedreigende geheel. Mensen die zelf het heft in handen nemen en krachten bundelen met anderen die datzelfde willen.

In deze Stoutenburglezing ga ik op zoek naar wat hen – en ons – drijft en hoe dit kan leiden tot een diepgaande transitie van onze samenleving. Maar ook wil ik de kritische vraag stellen in hoeverre deze initiatieven werkelijk bijdragen aan een leefbaarder en duurzamer wereld. En natuurlijk de vraag: hoe zien we in dit licht de bijdrage van het Franciscaans Milieuproject?

Trends in de samenleving

Eerst ga ik in op trends die ik waarneem in de samenleving, waarbij ik onder andere gebruik heb gemaakt van de Trendredes van de afgelopen jaren.

1. Haalbaar en hoopvol idealisme

Het eerste dat opvalt is dat het idealisme niet meer gaat om grote verhalen, maar om kleinere en haalbare idealen. De grote abstracte verhalen rond klimaatverandering en schending mensenrechten zijn te groot en geven een gevoel van onmacht. Mensen worden weer enthousiast van kleine en realiseerbare activiteiten, denk aan deelauto's in de wijk, volkstuinten (er zijn wachtlijsten), kledingruilfeesten, AirBnB. De thematiek is van grote thema's steeds kleiner en tastbaarder geworden en juist dat zet aan tot beweging. Het filmpje 'Klein. Het nieuwe groot' van Triodos laat dat beeldend zien: <https://www.youtube.com/watch?v=PV8qKJDt6EI>.

Mensen zoeken naar wat herkenbaar, tastbaar, bereikbaar en realiseerbaar is. Ze willen niet horen wat ze niet moeten doen, ze willen horen wat ze wél kunnen doen. De zingeving zit in de haalbare doelen, omdat mensen weten dat ze niet alles kunnen veranderen. Maar wel een beetje.

Om een mooi voorbeeld te noemen: de vrouwen (Chantal Engelen, Jente de Vries en Lianne van Zwol) achter Kromkommer ontfermen zich over afgekeurde groenten en maken soep van niet helemaal gave, doorgedraaide partijen. Hun motivatie zoals ze dat zelf verwoorden op hun website: "Geschokt door de hoeveelheden goed eten die worden weggegooid – en gedreven om de wereld ietsje mooier, beter en leuker te maken – besloten we onze tanden te zetten in voedselverspilling. We kwamen erachter dat een deel van de groente/fruit vanwege hun 'looks' worden afgekeurd. Dat is toch krom?! En daarom werden *gekke groente* onze focus en later kwamen daar ook 'overschotten' bij. (<http://www.kromkommer.com>)

Hun initiatief bevat niet alleen een businessmodel, maar gaat verder. Het wil een community vormen van betrokken mensen. Geheel in lijn heet deze: Kromcommunity. Wederom in hun eigen woorden: "De Kromcommunity vormt de basis van de activiteiten van Kromkommer. We hebben een visie, een doel, maar in ons eentje kunnen we het systeem niet veranderen. Alle schakels in de keten hebben elkaar nodig en zijn van elkaar afhankelijk. *Van boer tot bord* komt Kromkommer daarom in actie. De teler heeft de gekke groente, winkels en groothandels kunnen het in hun schappen leggen, de horeca kan er mee koken, Kromkommer maakt er producten van en consumenten – wij allemaal – hebben ze uiteindelijk op ons bord. De Kromcommunity is de verzameling van iedereen die betrokken is bij onze gekke groente projecten en iedereen die ook vindt dat 'krom het nieuwe recht' is."

Dit laat de nieuwe beweging zien. Naast aanwijzen wat niet goed zit met een positief alternatief komen. Het zal niet de hele keten veranderen, maar laat wel zien dat het anders kan.

2. Drijvende motieven

Wat zijn de motieven die mensen drijven? De Trendrede verwoordt het als volgt: "De nadruk ligt op zelfbeschikking, authenticiteit en zingeving. Waarden die niet eenvoudig op een balans weer te

geven zijn, maar wel grote waarde vertegenwoordigen voor de mensen die erover beschikken.” Ik zie een aantal ontwikkelingen:

Mensen willen zeggenschap en autonomie. Er wordt niet meer gekeken naar grote organisaties die de lead nemen, maar mensen gaan zelf aan de slag. Mensen willen niet langer afwachten en nemen zelf het initiatief. Denk aan energiecoöperaties die op lokaal niveau uit de grond schieten. Een groeiende groep mensen verandert hun consumptiepatroon naar meer kwaliteit. Ze willen niet langer *meer*, ze willen *beter*. Trendrede: “En minder kan beter zijn. Alles wat te groot wordt verliest samenhang en dus kracht.” Ik hoop van harte dat de tendens naar meer kwaliteit doorzet, want ik zie ook nog altijd een tendens naar veel en goedkoop. Toen ik onlangs in Enschede op een terras zat, kwamen mensen soms met drie dikke tassen van de Primark voorbij. Dat stemde me minder hoopvol.

De groep mensen die zegt dat het gaat om zingeving, is groeiend. Activiteiten hoeven niet altijd iets op te leveren in financiële zin, het gaat ook om voldoening, goede relaties, plezier. Dit is niet alleen iets van de jongere generaties, ik kom het op veel plekken tegen, ook in bedrijven. Ongetwijfeld komt dit ook omdat in veel basisvoorzieningen ruim voldoende is voorzien. De Trendrede 2015 somt een aantal betekenisvelden op die hun verbindingskracht de laatste jaren bewezen hebben:

“duurzaamheid, menswaardige proporties, holisme, individuele autonomie, connectiviteit, betekenis delen, circulair denken en doen.” En ik dacht, dat doet Stoutenburg al twintig jaar.

Hiermee samenhangend zien we dat ‘status’ langzaam verschuift naar andere dingen dan veel geld verdienen en een grote auto rijden. Je inzetten voor de samenleving geeft ook status. Of dat je iets koopt met een verhaal. In Amsterdam is de afgelopen 10 jaar het percentage autobezitters tussen de 18 en 29 jaar gedaald van 24% naar 16%. Nu is het in hartje Amsterdam veel te duur om een auto te hebben en het is een ramp om te parkeren, maar het gaat ook om iets anders. De groep mensen die hun status niet laat afhangen van veel, groot en glimmend groeit. Er is, met name in steden, een omslag gaande waarbij je niet langer alles hoeft te bezitten, zolang je er maar toegang toe hebt. Waarom een auto kopen als je ook een abonnement kunt nemen op een deelauto? De deel- en leeneconomie is sterk in opkomst, mede ook gestimuleerd door ICT.

3. Nieuwe economische modellen

Daarmee komen we op een ander aspect wat sterk aan het veranderen is: de economische modellen waarmee we werken. De Trendrede verwoordt het zo: “Hoe rijker de samenwerking, hoe waardevoller de immateriële beloning. Samenwerking is een vorm van wederzijds belonen. Er wordt waarde gecreëerd zonder dat er geld rond gaat. Binnen oude systemen heet dat ‘gratis’. Een betere term is wederkerigheid. Traditionele organisaties kunnen alleen iets gratis weggeven, en dan is het letterlijk weg. Bij een verbonden organisatie komt iets dat je geeft altijd weer terug. Je weet alleen niet exact waar, wanneer of in welke vorm. Mensen helpen elkaar in ruil voor erkenning, status, of gewoon omdat het leuk is.”

Er ontstaan nieuwe manieren om waarde toe te kennen aan producten en diensten en ook de manier waarop we de economie organiseren krijgt nieuwe impulsen. Ik noem er een paar. Een spannende nieuwe manier van factureren is ‘waardebepaling achteraf’. Dit gebeurt nu nog voornamelijk in de creatieve sector en in dienstverlening. Een bedrijf mag achteraf zelf bepalen wat ze de dienst waard vindt. Hiermee verschuift de waarde van ‘uurtje factuurtje’ naar de werkelijke impact van het geleverde op mensen en op processen en het verandert ook de relatie tussen opdrachtgever en –nemer. Deze wordt veel persoonlijker.

ICT maakt nieuwe financieringsmethoden mogelijk, zoals crowdfunding. Mensen investeren in een product, waardoor het mogelijk wordt deze te produceren. Waar een bank niet altijd opstaat voor een lening, maakt een groot aantal particulieren samen dit wel mogelijk. Het gegeven dat spaargeld op de bank momenteel erg weinig oplevert, is een extra stimulans om geld te investeren in ideeën die mensen aanspreken. Het laat iets zien van wat ik in het begin noemde: hoopvol en haalbaar idealisme, betrokkenheid en iets concreets realiseren. Een succesvol voorbeeld is de Waku Waku,

een lamp op zonne-energie die via crowdfunding in no time voldoende middelen had opgehaald om de productie ervan te starten. Bij de Waku Waku speelde mee dat deze lamp van grote betekenis kan zijn in gebieden waar nauwelijks elektriciteit is en investeerders zo ook bijdragen aan ontwikkelingsmogelijkheden van anderen.

Een andere ontwikkeling waarbij ICT een grote rol speelt is de 'peer to peer' economie. Mensen kopen hun producten (vrijwel) direct van de producent, zonder al te veel tussenhandel. We zien deze trend bijvoorbeeld bij voedsel: mensen kopen pakketten met lokale producten. Door eenvoudige distributiesystemen wordt het de koper steeds gemakkelijker gemaakt: seizoensgroenten voor de deur afgezet. Denk ook aan de handel via internet, waardoor mensen hun producten rechtstreeks en in een groot afzetgebied kunnen verkopen. Peer-to-peer gaat niet alleen over verkopen, maar ook om lenen en delen. Mensen organiseren graag zelf hun leensystemen. Denk aan de Vereniging voor Gedeeld Autogebruik, die buurtgenoten ondersteunt bij het gezamenlijk kopen en gebruiken van een auto. Ook hier staan autonomie en eigen zeggenschap centraal, georganiseerd in nieuwe 'communities' die het grotere systeem omzeilen. De Trendrede licht toe: "Peer to peer- lenen is een wereldwijde groeimarkt. Er is behoefte aan goedkoop geld, uitgeleend in vertrouwen, geïnvesteerd vanuit realistisch optimisme. Ondernemers organiseren ondersteuning door slimme verbindingen te leggen. Internet vormt het voertuig. De virtuele sociale netwerken vormen de beweging. Samen leiden ze tot een makerrevolutie. Productie, communicatie en distributie vallen vrij en worden door middel van technologie (de 3D-printer bijvoorbeeld) in eigen hand gehouden. 25 miljoen mensen verhandelen hun creatieve producten via Etsy, bij elkaar gaat er nog net geen miljard euro in om. Dat is geen klein winkeltje meer."

AirBnB en Couchsurfing zijn nu de grootste hotelketens ter wereld maar bezitten geen hotels. Thuisafgehaald wordt de grootste maaltijdenverstreker van Nederland maar bezit zelf geen enkel restaurant. Autodelen geeft een hele nieuwe visie op autobezit.

Technologie is een enorme versneller van deze processen. Internet leidt tot snelle verspreiding van ideeën, vergemakkelijkt het leggen van contacten en vereenvoudigt de verkoop van producten enorm. Naast alle succesverhalen past hier ook een kritische noot. Het gebruik van technologie en specifiek van social media heeft ook schaduwzijden. De digitale wereld kan ook leiden tot hoge en onrealistische verwachtingen. Social media laten vooral de succesverhalen zien en niet de twijfels en mislukkingen die er eveneens zijn. Burnout onder jongeren neemt schrikbarend toe. Onderzoek geeft aan dat mensen zich eenzamer voelen naarmate ze meer contact via Facebook hebben. Dus waar social media aan de ene kant sterk is in het verbinden van mensen en verspreiden van ideeën, producten en diensten, is een valkuil dat het de realiteit eenzijdig kleurt. Daarom is het belangrijk dat naast de virtuele wereld het echte face-to-face contact blijft. Daar kom ik straks op terug.

Eerst een meer kritische vraag. Is deze nieuwe beweging naar concrete en haalbare idealen, lokale producten en waardebeoordeling achteraf voldoende om duurzaamheid en rechtvaardigheid te realiseren? Want hoe hip ook, de milieudruk neemt nog altijd enorm toe. Materialisme groeit nog steeds, de uitstoot van CO₂ eveneens. Toch noem ik het hoopvol, omdat ik hier de verandering zie beginnen. De transitie die zo hard nodig is, begint van binnen. De vraag is wel of het voldoende is en of het op tijd is. Het 'oude' politieke en economische systeem is taai. Verandering van dit systeem vraagt om reflectie en realiteitszin. Het idee dat oude machten en structuren vanzelf verdwijnen is naïef. De kans van slagen van een nieuw systeem, dat de menselijk maat en de draagkracht van de aarde als uitgangspunt neemt, hangt af van de mate dat deze verandering bij mensen van binnen plaatsvindt.

Iemand die daar decennia geleden al op wees, was de Franse socioloog Jacques Ellul (1910-1994). Hij wees op het technische systeem dat meer en meer zichtbaar werd en de uitwerking ervan in specialisatie van taken en globalisering van processen. De vraag die hij stelde was: "Wie kan in deze ontwikkeling nog verantwoordelijk zijn?" Als je taak steeds kleiner en afgepast wordt en tegelijkertijd de ketens van grondstof tot eindproduct en de verwerking van het afval op allerlei plekken in de wereld plaatsvindt, wie kan het gehele overzien en verantwoordelijkheid nemen om de

economie menswaardig en aarde-waardig te laten zijn? Dat kan een individu niet dragen. Daarom pleitte Ellul al in de jaren '60 en '70 voor een nieuwe ethiek en gemeenschappelijke waarden om het systeem transparant te maken en de schaduwzijden te benoemen en aan te pakken. Het motto: 'think global, act local' wordt wel aan Ellul toegeschreven.

Inspirerende mensen als Jan Rotmans en Marjan Minnesma van Urgenda laten zien dat transitie mogelijk en hard nodig is. Het streven naar winstmaximatie met aandeelhouders die puur kijken naar kwartaalcijfers moet vervangen worden door waardegericht werken. Niet vanuit normen, maar vanuit waarden. De tendens groeit, maar is het voldoende? En is het op tijd? Iets om straks met elkaar over door te praten.

Nieuwe gemeenschappen en netwerken

Evenals Ellul wijst ook de Poolse-Britse socioloog en filosoof Zygmunt Bauman op de groeiende verantwoordelijkheid van individuen. Hij wijst op twee bewegingen. Oude referentiepunten, zoals gedeelde levensbeschouwingen, verdwijnen en tegelijkertijd nemen door globalisering van de economie de verantwoordelijkheden toe. Bij gebrek aan vanzelfsprekende gemeenschappen worden deze verantwoordelijkheden op individuele schouders gelegd, maar die kunnen dat helemaal niet aan. Dat is veel te veel om door een individu gedragen te worden.

Enerzijds leidt dat tot gevoelens van onzekerheid en onveiligheid, wat zich uit in spanningen en stress, ook onder jongeren. Anderzijds zien we een beweging ontstaan van mensen die zich hergroeperen. Deze mensen vormen nieuwe netwerken rond gedeelde waarden of doelen. Deze nieuwe gemeenschappen variëren van wijkcommunities tot online netwerken. Bij beide draait het om verbondenheid, regie willen hebben, participeren en zeggenschap, omdat er een groeiend wantrouwen is naar het 'oude' systeem. Het besef groeit dat veranderingen alleen zullen plaatsvinden als er samenwerking en verbinding is. De nieuwe netwerken en coöperaties brengen innovatie en positieve beweging.

De trendrede spreekt van 'zelforganiserende dwarsverbindingen'. Voorbeelden zijn er volop. Denk aan lokale energiebedrijven of ondernemingen als Puurland, die lokale producten direct bij mensen thuis bezorgt, op de fiets. Of neem Buurtzorg die de wijkverpleegkundigen zelf de zeggenschap geeft, of RepairCafe, waar mensen hun kennis inzetten om een ander te helpen. Kernpunt is dat het gaat om verbindingen uit eigen kracht, niet vanuit afhankelijkheid of controle.

Deze nieuwe netwerken helpen om sociale dilemma's te doorbreken. Sociale dilemma's geven het gevoel dat wat je als individu doet, een druppel op een gloeiende plaat is. De nieuwe netwerken laten zien dat als je het met elkaar doet, de impact wel degelijk groot is. Dat het kleine zin heeft, omdat het in een groter kader staat. Dat is precies het gevoel waar internetplatforms als Nudge (www.nudge.nl) op wijzen. Ieder draagt zijn deel bij en samen is het groot. Er is ruimte om nieuwe dingen uit te proberen en te zoeken naar nieuwe wegen.

Deze beweging naar nieuwe netwerken en communities zien we niet alleen op het terrein van producten en diensten. Ook de behoefte aan nieuwe woonvormen groeit. De facebookpagina van Christelijke Leefgemeenschappen groeide in korte tijd naar meer dan 400 leden. De landelijke dagen van Beeliving, christelijke leefgemeenschappen, gericht op duurzaam en solidair samenleven, trekken tegen de honderd deelnemers. Nu zet niet iedere belangstellende ook daadwerkelijk de stap om anders te gaan wonen, maar toch. Het is wel degelijk een trend die veelzeggend is en tastbaar is in de leefgemeenschappen die wel degelijk zijn gestart.

Waar zit de transitiekracht in deze nieuwe netwerken? Ik noem drie punten.

1. Commitment. Zolang netwerken vrijblijvend zijn, blijft de transitiekracht beperkt. Echte verandering komt alleen als mensen zich commiteren en kiezen om aan een bepaald doel te werken. Commitment maakt dat een netwerk een community of gemeenschap wordt. Een netwerk kun je gemakkelijk verlaten. Zeker de digitale netwerken kunnen heel vrijblijvend zijn. Commitment betekent dat je voor langere tijd je wilt verbinden aan een doel en groep mensen, om het samen mee te realiseren. Die gemeenschap is tegelijkertijd de drager om het ook vol te

houden en gefocused te blijven op de reden waarom je doet wat je doet.

2. Doorzettingsvermogen. De werkelijkheid is taai, systemen veranderen maar heel langzaam. Transitie vraagt daarom heel veel doorzettingsvermogen. Een mooi voorbeeld daarvan vind ik Willem&Drees, die werken aan een distributiesysteem om producten zoveel mogelijk in de eigen regio af te zetten. Dat is taai werk, dat zeker in het begin voor de initiatiefnemers nauwelijks iets heeft opgebracht. Ook hebben ze concessies moeten doen en is de 'eigen regio' soms de andere kant van het land. Sommige mensen haken daarop af. Maar ik wil het juist blijven stimuleren. Het vraagt tijd om het systeem te veranderen en gaat meestal met kleine stappen. Maar beter het ideaal voor een klein deel gerealiseerd dan helemaal gestopt. De slagingskans van initiatieven als Willem&Drees hangt af van consumenten die doorzetten en hen blijven steunen.
3. Diepgaande verandering. Verandering van het systeem begint bij transformatie van het individu. Een diepgaand besef dat transitie niet bereikt gaat worden door drie zonnepanelen op het dak te installeren, maar een totaal andere visie op consumeren, samenleven en wat we werkelijk nodig hebben. Een verandering van kwantiteit naar kwaliteit, van massaproductie naar echte waardetoevoeging aan producten en diensten. Een transitie waarbij de menselijke maat en de draagkracht van de aarde uitgangspunt zijn.

Een spannende vraag is nu hoe die 'zelforganisatie', die in Trendrede nog altijd erg individualistisch blijft, het volhoudt om ook daadwerkelijk te kiezen voor de grotere gemeenschap. Is het commitment sterk genoeg? In de Trendrede moet het namelijk nog altijd hip, leuk en spannend zijn. Maar transitie vraagt meer dan dat. Zijn we daartoe bereid? Hoe dichtbij mag het komen? En wat mag het werkelijk kosten? Ik vraag me af of we het vanuit de zelforganisatie – dat uiteindelijk uitgaat van het individu – gaan redden. Om de transitie vorm te kunnen geven en vooral ook vol te houden hebben we een gemeenschap nodig. We kunnen dat niet als individu. Wie weet wordt dat het thema van de Trendrede voor volgend jaar.

Stoutenburg

Wat kan Stoutenburg betekenen in deze transitie? Ik denk dat zij op vier punten kan bijdragen aan die transitie, die uiteindelijk gaat om verandering van twee systemen: op macro niveau en op individueel niveau, van binnen. Juist op dat laatste punt kan Stoutenburg veel betekenen.

Als eerste het volhouden. Zoals gezegd is de tendens in de samenleving nog steeds erg individualistisch gekleurd. Stoutenburg gaat een stap verder en houdt het samenleven vol. Als geen ander weten jullie wat het betekent om te geven en te nemen. Om de ander op het oog te hebben. En op momenten dat dingen niet lekker gaan niet weg te lopen, maar te zoeken naar wegen om er samen uit te komen. Dat heeft de samenleving hard nodig.

Als tweede geeft Stoutenburg volop ruimte aan zingeving en spiritualiteit. Jullie idealen en ook jullie identiteit zijn geworteld in een christelijke en spirituele traditie en hoeven niet uit jezelf te komen. Het staat in een lange traditie en is daarmee robuust. Dat geeft kracht en tegelijkertijd ontspanning, omdat je deel uitmaakt van een groter geheel. Je hoeft niet alles zelf te dragen, maar mag het ook weer teruggeven aan God. Deze spiritualiteit is geborgd en wordt door jullie gedeeld.

Als derde kent Stoutenburg een ingebouwd ritme van rust en werken. Dat is een verademing in deze hectische samenleving waarin voortdurend een beroep op mensen wordt gedaan. De keus om rust in te bouwen en die als gemeenschap ook te waarborgen is ontzettend belangrijk voor onze samenleving en in mijn ogen een voorwaarde om het werken aan transitie vol te kunnen houden. De momenten van rust geven re-creatie in de letterlijke zin van het woord. Het laadt op en zet het werk in het juist licht.

En als laatste punt: Stoutenburg heeft een schat aan praktijkervaring. Wie in Nederland weet nog hoe je bieten moet inkuilen? Jullie hebben in de ruim 20 jaar dat Stoutenburg bestaat al zoveel uitgetoet en kennis vergaard die van grote waarde is voor mensen die beginnen met gemeenschappelijk leven, delen van spullen, aanleggen van moestuinen en het vertalen van idealen naar de dagelijkse realiteit. Ik wil jullie dan ook uitdagen om te zoeken naar manieren om deze kennis over te dragen naar mensen die daar behoefte aan hebben.

Ik wil afsluiten met een bespiegelende vraag aan de Stoutenburg-community. In hoeverre sluit Stoutenburg zelf aan op de transitie die in de samenleving gaande is (denk bijvoorbeeld aan de snelle technologische vernieuwingen) en hoever wil je daarin gaan?

Ik dank u wel.

* Martine Vonk werkt al jaren met passie aan verduurzaming, met name binnen de christelijke wereld. Ze is gepromoveerd op een onderzoek naar duurzaamheid en waarden in gemeenschappen van Amish, Hutterieten, Benedictijnen en Franciscanen. Ze is lector ethiek en technologie bij Saxion. Meer informatie: www.martinevonk.nl